

ENTREVISTA

Avelino Pousa Antelo

BREVES DATOS BIOGRÁFICOS

- Estudou Maxisterio en Santiago, dous cursos de Comercio en Lugo e foi xerente de Cooperativas en Zaragoza.
- Estivo afiliado ás *Mocidades Galeguistas* e tomou parte na propaganda do Estatuto de Autonomía de 1936.
- Como agrarista desenvolveu un importante traballo tanto dentro coma fóra de Galicia, polo que gañou varios premios.
- É presidente da Fundación *Castelao*, vicepresidente da Fundación *Fernández Flórez* e vogal das Fundacións *Pedrón de Ouro* e *Alexandre Bóveda*.

Avelino, Avelucho ou Lucho do Peto, como tamén era coñecido, naceu no concello da Baña un 14 de maio de 1914. Medrou no seo dunha familia numerosa, con dous irmáns e seis irmás. O seu avó materno era un dos labregos máis importantes da zona de Arzón, xa que posuía un hórreo, un pombal grande, unha parella de bois e nove vacas. Con case cen anos vividos ás súas costas, Avelino lembra cada detalle do acontecido na súa vida ata o día de hoxe. Tamén ese mitin de Castelao ao que asistiu o 10 de maio de 1931 no Teatro Principal de Compostela e que cambiaría a súa vida para sempre, converténdoo nun dos piares fundamentais do galeguismo.

Avelino recíbeme sorrindo no Asoportal da súa vivenda de Teo. Algo máis delgado, dime que se atopa ben, aínda que se queixa de que lle doen as pernas. Axudado por un caxato lévame ao seu estudo para comezar coa entrevista. Alí, premios e conmemoracións penduradas das paredes lembran o longo e senlleiro da súa traxectoria.

A súa formación comezou no Seminario. Por que alí?

As familias que non tiñan demasiados medios económicos, que eran a inmensa maioría, mandaban os rapaces ao Seminario porque era ou gratis ou moi barato. Había unha media pensión que se pasaba, moi pouco... E eu tiña xa a meu irmán maior alí, polo que fun por el.

Como era o método educativo que se empregaba?

Era realmente lamentable, un método cuarteleiro con mañás dalgúns. Os que primaban eran os raposeiros, que estaban facéndolles a pelota aos outros maiores para ir medrando alí dentro. Realmente non había un sentido mínimo de ética que se puidera conxugar co sentir tamén relixioso.

No Seminario fixo seis cursos en cinco anos e téñolle escoitado dicir algunha vez que a República foi a que o salvou. Como é iso?

O 14 de abril de 1931 eu estaba aínda no Seminario, pero querendo saír xa del. Acórdome que lle escribín a meu pai cando houbo o cambio de réxime, coa República, e díxenlle que corriamos un grave perigo, que se dicía que ían incendiar aquilo e que eu non tiña vocación de polo asado. O caso é que entón meu pai veu inmediatamente para sacarme. Ao principio non me querían deixar ir porque tiña moi boas notas, pero meu pai díxolles: "Como que non? É meu fillo e, se vostedes dan o seu consentimento ben, e se non tamén, que é meu fillo e sae de aquí comigo". A min salvoume a República.

Pouco tempo despois, no Teatro Principal de Compostela aconteceu algo que marcou un antes e un despois na súa traxectoria vital.

Cambioume a vida por completo. A min marcoume Castelao para sempre. Despois daquel afamado mitin do 10 de maio do 1931 empecei a ir pola imprenta Nós, que xa coñecía porque se publicaba "La voz de Barcala", da Federación Agropecuaria de Negreira. Era un órgano quincenal e normalmente levaba eu os orixinais do número seguinte, porque como viña á casa todas as fins de semana facíalles un favor ao non ter que achegarse eles ata Santiago. De aí veu a miña relación máis de preto con Ánxel Casal e cos galeguistas.

A min marcoume Castelao para sempre.

Reuníanse no bar Derbi, na Praza de Galicia, en Compostela. Xa daquela eran conscientes de que estaban a facer algo importante?

Nós pensabamos que podíamos cambiar o rumbo do ensino, o rumbo político de Galicia... en todos os termos. Estabamos convencidos e ademais estábamos no bo camiño. Despois veu a guerra e truncounos todo. Houbo moitos que os pasearon e liquidaron; e outros, coma min, que vivimos de milagre.

Algunha vez ten dito que a guerra o colleu totalmente por sorpresa.

A min parecía imposible que nun país que se dicía que era civilizado e con certa cultura se dese aquilo. A brutalidade, a salvaxada... aquilo dos "puños y las pistolas" do que presumían xa os fachas daquela... a min parecía-me que era a covardía e a falta de valentía da crenza en si mesmos. O que cre que polas boas

ten a posibilidade de medrar na vida, ese non pode ser facha! O que é facha éo por medo ao porvir... E todo iso non fixo máis que afirmarme a min na miña conciencia e na miña crenza de que aquel non era o meu camiño.

Cando estalou a guerra vostede estaba no exército. Como lle afectou?

Era da quinta do 35. Colleume facendo o servizo militar en Ceuta e viñera para facer unhas oposicións de Maxisterio no 36; que, por certo, sabía que as tiña aprobadas, pero foron anuladas polo franquismo. Polo tanto eu estaba en Santiago facendo as oposicións e despois na casa na Barcala cando estalou a guerra. Acórdome que escoitaba a radio e dicían que a primeira cousa que se ía facer era licenciar a todos os que estabamos en filas. Eu estaba contentísimo, licenciábanme antes de tempo... porque a min a vida militar non me ía. Entón quedei por alí, escapeille ao servizo militar e tamén á guerra civil en gran parte.

En agosto do 36, por orde do gobernador civil da Coruña inhabilitano por dous anos para exercer a súa profesión de mestre e no 41 suspéndenlle as primeiras oposicións feitas pola ditadura por "rojo y separatista". Foi esa unha etapa escura para vostede?

Poñíannos unha cantidade de pegas... había que demostrar a nosa adhesión ao Réxime. A min xa de primeiras érame moi difícil demostrala, e de segundo tampouco me gustaba que quedase constancia de que entrara pola porta baixa. Eu quería entrar pola porta grande, por aprobar as oposicións merecidamente. Por iso foi unha etapa escura. Cando me inhabilitaron tiven que recorrer a dar clases particulares por unha miseria na miña casa na Barcala. Tiña a media ducia de alumnos que me daban para comprar tabaco como moi to. Aquela era unha vida mísera. Despois, a miña primeira escoliña oficial como substituto foi en

Castriz (Santa Comba de Xallas), no 39.

Cando se decatou de que quería ser mestre?

Non podo razoar por que, pero eu tiven vocación de ensinante desde neno. A Barcala, a miña zona natal, era un lugar privilegiado para aquel tempo. Había unhas escolas creadas pola Unión Barcalesa da Habana, que aínda existe, fundadas nos anos vinte. Mentres houbo cartos da Unión Barcalesa, pagaron incluso mestres propios. Houbo dous extraordinarios: un que era oriúndo de alí e outro da zona da Estrada; moi bos mestres e que fixeron un labor extraordinario para aquel tempo. E eu pasaba por diante daquel colexio e quedaba asombrado, parecíame que aquilo era xa unha universidade, non podía ser unha escola primaria.

Como conseguía transmitirles aos rapaces na aula ideas progresistas e galeguistas sen ser descuberto?

Eu cheguei a ser un modelo de hipócrita. Por exemplo, tiñamos o deber de levar un libro de leccións do réxime. E como había que levalo, eu levábao, pero facía teatro. Xamais lles falaba de política aos rapaciños. Aquilo era unha pura comedia que facía eu. Inculcáballes amor á realidade que vivían, amor a Galicia, amor ás cousas da terra e amor ao que eu soñaba; e, en gran parte, íao logrando, aínda que para iso había que facer teatro. Tiña que mentir, tiña que ser un hipócrita de primeirísima categoría. E xa o creo que o fun! É máis, a min incluso me deron un premio nacional de adhesión ao "Movimiento", que eran daquela 10.000 pesetas.

E como facía respecto ao tema da lingua?

Pois unha cousa mixta. Normalmente as clases facíanse en castelán pero, de repente, algo que estaba en castelán eu empezaba a lelo en galego. Entón dicíame: "Pero vostede que é o que

le?" Entón eu explicáballes que os galegos tiñamos unha lingua propia, aínda que estaba algo abandonada, pero que non tiñamos que deixala de lado, que era unha riqueza máis para Galicia. "Hai unha lingua do goberno que eu respecto e uso, pero cando quero e me convén uso a miña, que é o galego. Somos galegos ou non? Pois eu como galego, dicíalles, exerzo como galego sempre que podo. E cando estou ensinando, son galego primeiro e despois castelán, porque temos dúas linguas; sèrveme as dúas e podo usalas cando quero e como quero".

Para dar clase como eu quería tiña que mentir, tiña que ser un hipócrita de primeirísima categoría. E vaia se o fun!

Isto non me trouxo problemas co réxime porque eran torpes e non sabían da cousa nin media. Houbo un "inspectorcillo" deses que veu á escola investigar, pero como eu tiña montado o teatro con aquel famoso libro escolar e estaba moi ben feito, entrou, viu todo e quedou asombrado. Decía: "Pero como se pode facer isto?" "Pois aí o tedes, traballando e poñendo a alma no que fas", dicía eu.

No 1946, mentres está de mestre en Santa Comba, ofrécenlle a dirección dun proxecto moi desexado por vostede, o dunha escola agraria que se ía montar na parroquia de Ortoá en Sarria. Como foi a experiencia?

Daquela xa había certa liberdade. Souben que don Antonio Fernández quería facer unha escola para a Galicia rural. Tivera unha entrevista con el porque eu

sabía como debía ser ese tipo de centro. Díxome: "Avelino, quere dirixir esta escola?". E respondílle: "Encantado, pero teño un pouco de medo porque desconfío de que eu non teño a preparación debida, ou a que me gustaría, para facelo". Respondeume: "Non se preocupe, pode ir cando queira á Misión Biolóxica de Pontevedra". E así fixen. Amañei todos os papeis necesarios pola miña situación profesional e marchei para a Misión Biolóxica máis dun ano. Era un centro de investigación xenética, o único importante que había en Galicia e un dos mellores de España. Fixen un programa especial para esta escola. Para iso andei buscando a ver se había algún modelo similar, que non atopei; só un de monxes para rapazas maiores de 14 anos, que non me servía para moito, aínda que saquei algunhas ideas.

Foi o que me formou de verdade, porque tiña á miña disposición o director, Cruz Gallástegui Unamuno, o clásico sabio sincero e humilde, e que estaba disposto a acoller a calquera.

E en que consistía ese programa especial que fixo para a Escola de Barreiros?

Era un programa adaptado ao mundo rural. Eu pensaba que a base dunha escola do rural debía ser o propio medio rural e a vida e os medios económicos dese medio rural. O programa respondía moi ben, era para eles unha cousa nova que se falase de cousas tan coñecidas como a parroquia. Quedaban asombrados de que se puidesen tratar eses temas na escola e que funcionase tan ben. E eu contento como un neno con zapatos novos, ensinándolles o que eu quería que soubesen. A escola de Barreiros foi un ensaio que se fixo mentres se puido e funcionou moi ben, influíndo dalgunha maneira no ensino oficial de Galicia enteira durante bastantes anos; ata que morreu don Antonio e rematou finalmente integrada como un colexio público.

Despois da experiencia de Barreiros tivo unha vinculación máis intensa co agrarismo, aínda que xa o vivira de preto dende neno e escribira diversos artigos sobre o tema. En 1955 mesmo marcha traballar ás Canarias para experimentar co cultivo do millo.

Vivino xa moi de neno porque A Barcala era unha zona agraria de Negreira que tiña un papel moi importante, xa que en todas as reunións onde se trataban temas agrarios aparecía A Barcala-Negreira. E alí foi onde me iniciéi eu.

A de Canarias foi unha etapa onde andaba xogando un pouco co meu porvir. Nos meus tempos da Misión Biolóxica, un dos homes que traballaba alí e que se fixo amigo meu díxerame que, se marchaba de Barreiros, tentase ir ás Canarias, porque alí podíamos facer unha experiencia interesantísima para a Misión, que consistiría en producir no inverno un millo recollido aquí no verán, que despois sementaríamos alí no inverno. Isto foi o que me levou alí. En 1960 volví a Galicia para traballar como técnico de SEMISA, empresa produtora de

semente, e volví marchar a Zaragoza para dirixir unha empresa gandeira.

E no 1970 regresou a Galicia e ao maxisterio.

Foi cando me incorporei ao ensino público. Vin a oportunidade e aproveiteina. En Pontecesures pasei os meus últimos 13 anos como ensinante, ata que me xubílei.

E volveu tamén á política. Nun primeiro momento vinculado ao Partido Galego Social Demócrata e posteriormente, no 1978, a un renovado Partido Galeguista, do que será elixido presidente un ano despois. Como xurdiu a idea?

Ao volver a Galicia atopei a varios antigos compañeiros de Santiago e animáronme a volver á política. Díciánme: "Pousa, por que non te animas..." E así foi como establecín de novo contacto e unhas cousas levaron ás outras.

Como ve a política actualmente?

A política neste país sempre foi ou corrupta ou para xentalla, sen

máis idea que a económica ou a de situarse. Iso nunca foi comigo. En ocasións tiven tamén que mentir e ser un hipócrita de primeira división, pero afasteime de todo iso.

Xa para rematar, e como socio de honra de Nova Escola Galega, gustaríame que nos fixese unha valoración do traballo desenvolvido no eido do ensino polos Movementos de Renovación Pedagóxica.

No seu momento foron o gran revulsivo do ensino en Galicia. Nova Escola Galega fixo un labor prodixioso. Despois o impacto foi languidecendo un pouco, porque é moi difícil atopar xente con vocación de continuidade. É unha tarefa bastante complicada a que teñen que facer. ■